

SH

Svensk Handel

Utvärdering
och analys
2024

**Tillträdesförbud
till butik**

Bakgrund

Lagen om tillträdesförbud till butik infördes den 1 mars 2021 till följd av ett långvarigt påverkansarbete pådrivet av bland annat Svensk Handel. Grundtanken med lagen är säkerställa att butiker ska vara en fredad zon från brott, och att de anställdas arbetsmiljö ska bli tryggare.

Sedan lagen trädde i kraft den 1 mars 2021, har Svensk Handel noga följt tillämpningen. I denna rapport presenteras slutsatserna för det tredje året med lagen om tillträdesförbud till butik.

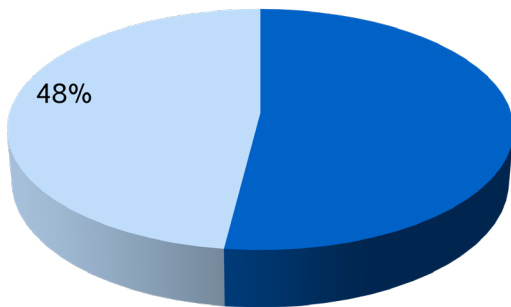
Erfarenheter av lagstiftningen år tre

Antal ansökningar och utfall

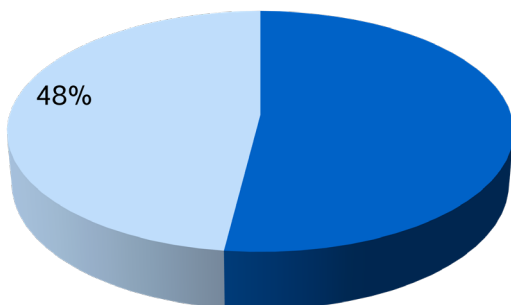
Svensk Handel har samlat in samtliga ansökningar om tillträdesförbud till butik under år 2023. Under perioden 1 januari 2023 till 31 december 2023 skickades 483 ansökningar in till landets åklagarkamrar, vilket är en ökning med 11% från 2022.

Av dessa ansökningar meddelades tillträdesförbud i 234 fall, vilket motsvarar 48% positiva beslut. Detta ligger i linje med hur det såg ut föregående år.

År 2023 beviljades 234 av 483 ansökningar, vilket motsvarar ca 48 procent

År 2022 beviljades 209 av 437 ansökningar, vilket motsvarar ca 48 procent

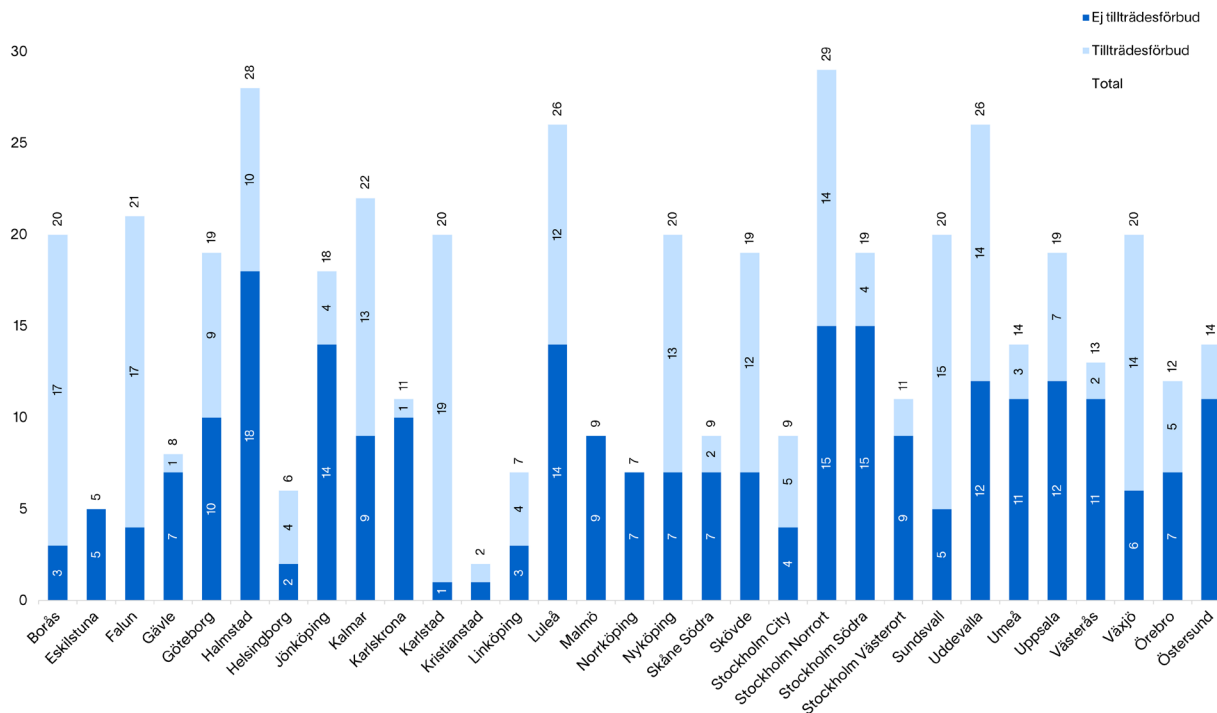

Variationer över landet

Liksom tidigare år kan man dra slutsatsen att åklagarkammare över landet tillämpade olika även 2023. Antalet ansökningar per kammare skiljer sig också åt. På vissa orter används lagstiftningen flitigt av en eller flera handlare, och på andra håll används inte möjligheten att ansöka om tillträdesförbud alls.

Det går inte att dra någon slutsats utifrån åklagarkammarens placeringsort, om exempelvis storstad skulle skilja sig från landsort eller att södra delarna av landet skiljer sig från de norra. Det som förefaller avgöra antalet ansökningar och utfall är snarare personberoende.

ANSÖKNINGAR PER KAMMARE

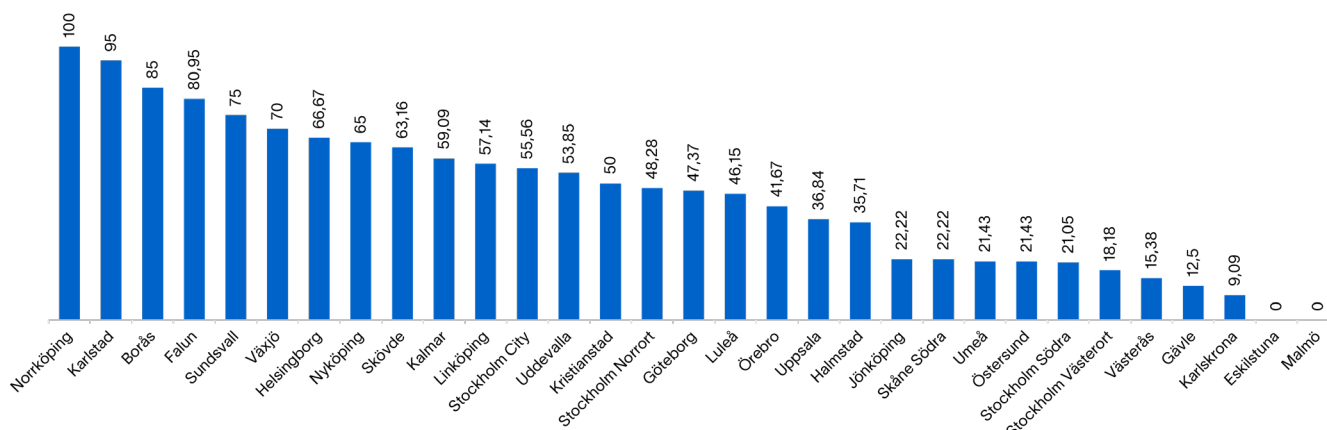

Vad gäller åklagarnas bedömning av de inkomna ansökningarna skiljer det sig väsentligt mellan landets kammare, där vissa beslutar att meddela tillträdesförbud för majoriteten av ansökningarna, medan andra gör precis tvärtom. I sammanhanget kan nämnas Stockholm Västerort, som i förra årets rapport inte meddelat tillträdesförbud i ett enda fall, men under 2023 meddelade två tillträdesförbud till butik. Detta motsvarar fem procent av de inkomna ansökningarna till kammaren sedan lagen trädde i kraft. Även Malmö och Eskilstuna sticker ut genom att inte ha beviljat ett enda tillträdesförbud

under 2023, av nio respektive fem ansökta tillträdesförbud.

Detta ska jämföras med Norrköping som beviljade samtliga sju ansökningar (100%) och Karlstad som beviljade 19 av 20 ansökningar under 2023 (95%). Även Borås är värt att nämna, som meddelat tillträdesförbud under 2023 för 17 av 20 ansökningar, vilket motsvarar 85%. En rimlig slutsats att dra av detta är att snarlika ärenden får olika utfall beroende på vilken åklagarkammare, kanske till och med vilken åklagare, som hanterar ansökan.

ANDEL BEVILJADE TILLTRÄDESFÖRBUD PER ÅKLAGARKAMMARE, I PROCENT

Ansökningshandlingar och ansökningstidens längd

Ansökan om tillträdesförbud kan göras av butiken själv eller av polis. Liksom tidigare år tycks inte ansökans utformning eller innehåll haft avgörande betydelse för beslutens utfall. Det tycks inte heller ha betydelse om det är polis eller butiken själv som skickat in ansökan om tillträdesförbud, vilket pekar på att ansökningsförfarandet i sig fungerar väl.

Den genomsnittliga ansökningstiden, enligt Åklagarmyndighetens egen statistik, ligger för år 2023 på 26 dagar för tillträdesförbud till butik. År 2022 låg siffran på 29 dagar, vilket tyder på att hanteringsprocessen blivit något mer effektivt, men den är inte i nivå med det första året då lagen trätt i kraft. Ansökningar tog då bara 13 dagar att få bedömda hos åklagare.

Besluten och dess motiveringar

Det kan noteras att det blivit vanligare att Åklagarkamrarna inte lämnar det som kallas för "närmare motivering". Detta bidrar till svårigheter att skapa förståelse för, både vad som ligger till grund för att tillträdesförbud meddelas, och varför de inte meddelas. För butikerna blir det därmed svårare att dra slutsatser om huruvida ansökan i sig saknat någon del, eller dra lärdom av vilka kriterier som åklagarna gör sina bedömningar på.

Tillträdesförbudets längd

Information har inhämtats från landets åklagarkamrar om längden på de meddelade tillträdesförbuden. Tidigare år har snittlängden på ett meddelade tillträdesförbud legat på åtta månader. För år 2023 är medellängden för de meddelade tillträdesförbuden knappt åtta månader om man utgår från den information som erhållits från kamrarna, således i linje med tidigare år.

Överträdelser av tillträdesförbud

För att analysera om de meddelade tillträdesförbuden efterföljts har statistik begärts ut från Åklagarmyndigheten rörande anmälningar om överträdelser av tillträdesförbud. Under 2023 inkom 174 anmälningar om överträdelser av tillträdesförbud. Ställt mot antalet beviljade tillträdesförbud har så mycket som tre av fyra (74%) meddelade tillträdesförbud överträtts.

Detta är en avsevärd ökning från föregående år, då 56% av tillträdesförbuden överträddes enligt motsvarande statistik. Siffran är alarmerande. Resultatet tyder på att lagstiftningen saknar den effekt som önskats, och att personer som meddelats tillträdesförbud i regel inte efterlever dessa, vilket får mycket negativa konsekvenser för butiksinnehavare och dess anställda.

Avslutande reflektioner

Efter att ha analyserat lagen om tillträdesförbud till butik i tre års tid kan det konstateras att det finns flertalet brister i dess tillämpning. Kort och gott framstår lagen om tillträdesförbud till butik som tandlös i allt för många fall.

Handelns brottsutsatthet fortsätter att öka. Enligt Svensk Handels Trygghetsbarometer för det första kvartalet 2024 utsattes mer än varannan handlare för brott. Det är extrema siffror. Ofta är det också samma människor som upprepade gånger begår brotten, och skapar en osäker miljö för såväl handlare, personal och konsumenter. En handlare kanske polisanmäler flertalet händelser, men allt för ofta får de besked om att anmälan läggs ned.

Det var i situationer likt dessa som lagen om tillträdesförbud var tänkt att komma till användning. Och vi vet att den, i vissa fall, skapar en tryggare handel. Problematiken ligger i att lagen tillämpas för sällan, och att synen på ett tillträdesförbud skiljer sig åt, beroende på vilken åklagarkammare i landet en handlare har kontakt med.

Efter att ha analyserat samtliga ansökningar om tillträdesförbud under 2023 tvingas vi konstatera att det finns kraftiga brister i hur Åklagarmyndigheten och dess olika kamrars utfört sitt jobb kopplat till lagen om tillträdesförbud. Svensk Handel kommer att bedriva ett aktivt arbete för att säkerställa att handlare får tillräckliga underlag från åklagarkammare för att kunna få en större förståelse till varför en ansökan avslås.

Det är även detta år anmärkningsvärt att en ansökan om tillträdesförbud kan anses vara ett rättsligt lotteri. Exempelvis kan vi se hur handlare i vissa delar av landet dragit en nitlott, då inga ansökningar om tillträdesförbud beviljats, medan synen på lagen är betydligt mer liberal på andra håll.

Att lagen tolkas på olika vis beroende på vart i landet en handlare befinner sig skapar en rättsosäkerhet. Det går inte nog att understryka hur viktigt det är att åklagarkammare runt om i landet skapar en samsyn kring hur lagen om tillträdesförbud till butik ska tillämpas.

I skrivande stund är vi inne på lagens fjärde år. Svensk Handel ser fortfarande hur det kan bli ett effektivt verktyg för en tryggare handel. Vi vet att det kan fungera, och är mer än gärna med i arbetet framåt. Nedan följer tio punkter vilka vi tror är avgörande för att göra tillträdesförbudet till det effektiva verktyg som var tänkt från början.

För en mer effektiv lag om tillträdesförbud till butik:

- Se över lagstiftningen i sin helhet för att åstadkomma bättre och tryggare arbetsmiljö i butikerna
- Se över straffskalan för överträdelse av tillträdesförbud så att överträdelser blir mer kännbara för den enskilde
- Gör det möjligt att meddela tillträdesförbud även för personer som inte fyllt 15 år, då många brott mot handeln begås av yngre gärningspersoner.
- Utvidga lagstiftningen till att omfatta samtliga butiker tillhörande en kedja på en ort – annars riskerar problemen flyttas runt i stället för att förhindra dess uppkomst
- Samordna tillämpningen av lagstiftningen mellan åklagarkammare i hela landet
- Säkerställ att åklagares beslut motiveras tydligt, i enlighet med vad som uttrycks i lagstiftningen
- Polisanmälningar som inte leder till fällande domar ska i större utsträckning än idag tillmätas betydelse vid beslut om tillträdesförbud
- Säkerställ att den brottsutsattas perspektiv väger tyngre än gärningsmannens perspektiv vid tillämpning av lagstiftningen
- Gör det möjligt att i samband med polisanmälan samtidigt upprätta ansökan om tillträdesförbud för att förenkla processen för såväl butiksinnehavare som rättsväsende
- Polisanmäl alla brott

